

tavaszaán szövetséget kötött a Habsburgokkal. Az egyezés kimondta, ha Krakkót vagy Bécsset oszmán támadás érné, a szerződő felek kötelesek egymás segítségére sietni.

Kérdés, Lipót miként viselkedett volna, ha Krakkó és nem Bécs körül záródik be a török ostromgyűrű? Tény, hogy a „világhírű” bécsi diadal — a lengyelek ezt követően közel két és harmadszázadon át nem arattak jelentős katonai győzelmet — másnapján I. Lipót császár rendkívül sértő módon lépett fel a szövetséges hadak főparancsnokával, Sobieskivel szemben. Érdemeit kiáltványaiában kisebbiteni, illetve elhallgatni igyekezett.

Wójcik tárgyyszerű tömörséggel, de meglepően alapos tájékozottsággal számol be a lengyel hadvezér és király magyarországi kapcsolatairól, terveiről. Tény, hogy a kezdetektől fogva támogatta — pénzzel és toborzólehetőséggel — Thököly mozgalmát, 1683-ban pedig közvetíteni próbált a magyar felkelővezér és I. Lipót között. Sobieski tulajdonképpen szívesen látta volna fia, Jakab fején Szent István koronáját, hiszen úgy nagyobb esélye lett volna, hogy lengyel királynak is megválasszák. Sobieskinek ugyanis az volt a legfőbb célja, hogy uralkodását örökletessé tegye. 1683 utáni nagyszabású, de rendre elvetélt külpolitikai terveit is ez határozta meg. Mint a megalakult Szent Liga tagja szerette volna magának megszerezni Moldvát, Havasalföldet, sőt még Erdélyt, esetleg a magyar királyságot is. Törökellenes hadjáratai azonban sorra vereséggel végződtek, s csak a Magyarországon hadakozó császári csapatokat tehermentesítették, mivel jelentős török erőket vontak el a mellék-hadszíntérnek számító Moldvába.

Elmondható, hogy Sobieskinek egyetlen belpolitikai és külpolitikai elképzelése se valósult meg. Szerencsétlen korban született — hangzik a védelmére kelt érv. Az utolsó lengyel király, Szaniszló Ágost, akinek uralkodása alatt háromszor osztották fel Lengyelországot, 1788-ban szobrot emelt elődjének. A leleplezésre óriási tömeg gyűlt össze. Egy ismeretlen poéta a következő rigmust véste az emlékmű jelképes talapzatára:

Százezer lovashintó — hárommannyi lenne,
Ha János feltámadna, s Szaniszló kő lenne.

A rimes ítélet igazságtalan Szaniszló Ágosttal szemben, akinek uralkodása idején számos alkotmányos reform született, olyanok is — a liberum veto eltörlése, szabad királyválasztás megszüntetése stb —, amelyekről Sobieski álmodott egykor. De a lengyel trónra a XVIII. század második felében se kerülhetett volna „nagy király”. Nem belpolitikai okok miatt, mint egy évszázaddal azelőtt, hanem „külső tényezők” következtében.

A Brandenburi Választófejedelemség időközben Nagy Frigyes porosz királyságává terebélyesedett, a moszkvai cárság pedig Nagy Katalin birodalmává növekedett. A *Rzeczpospolitan* már nem segíthettek reformjai. Szomszédai közül senki se állt mellé. Mária Terézia, amikor főntebb felsorolt „uralkodótestvéreivel” 1773-ban aláírta a Nemesi Köztársaság első felosztását, „politikusan” elfelejtette a Sobieski által 1683. szeptember 12-én Bécs felmentésére személyesen vezetett történelmi lovasrohamot.

Kiegészítések a Kardos László-interjúhoz

A Tiszatáj 1983/8—10. számaiban *Beszélgetés Kardos Lászlóval a népi kollégiumokról* címmel közreadtam a kiváló pedagógussal és etnográfussal 1970/71-ben készített „maratoni” interjú néhány részletét. Az első két közleménybe több hiba csúszott, részben saját gondatlanságom miatt; ezekre Kardos László barátai és egykori kollégista társai nyomban figyelmeztettek. Mielőtt közreadnám a hibák jegyzékét, szükségesnek vélem, hogy az interjú fennmaradt szövegéről is néhány szót ejtsek.

1970-ben a készülő NÉKOSZ-Dokumentumgyűjtemény részére egy National magnetofonnal — mely a legkorszerűbb volt a maga idejében, így a hangerő változásait korrigáló automatikával is rendelkezett — hatvanperces kazettákra interjúkat készítettem a mozgalom kiemelkedő (főleg művész) személyiségeivel és pártfogóival. Kardos Lászlóval, emlékezetem szerint, tizenkét kazettát töltött meg a beszélgetés, melynek során szerepem kissé az „ördög ügyvédjére” emlékeztetett: kérdéseimmel, megjegyzéseimmel és ellentmondásaimmal hozzásegítettem korán elhunyt atyai barátomat a népi kollégiumokkal kapcsolatos emlékei felidéséhez.

A tizenkét kazettából mindössze egy, az első maradt fenn, a többi a hanganyag legépelése után Kardos László utasítására más felvételek készítésére használtam fel (ezek viszont kivétel nélkül megmaradtak, és a Párttörténeti Intézet Archivumában található). Kardos László azt tervezte, hogy a Gyűjtemény összeállítása után a részleteken felülemelkedő, a mozgalmat és benne saját szerepét esszyszerűen értékelő interjú fog adni; erre a beszélgetésre sajnos nem került sor.

Maga a háromszázhuszonegy lapnyi interjú, kissé Kardos László eredeti szándékától is függetlenül, az emlékező 1980-ban bekövetkezett halála után mintegy önálló életre kelt; lévén ez a legrészletesebb autentikus emlékezés.

Mivel az eredeti hanganyagnak csak töredéke maradt fenn, az interjú gépiratát nem volt alkalom az elhangzottakkal összehasonlítani.

A gépirónő, aki nem volt a mozgalom részese, néhány adatot eleve pontatlanul írt le; az „elhallással” magyarázható például, hogy *Szücs* Ferenc neve nem egy esetben *Kiss* Ferencre változott.* Az interjú stilizálása során a kegyelet talán a szükségesnél is jobban fékezte a tollamat: Kardos László élőbeszédének sajátosságait, fordulatait nem volt merszem alapvetően megváltoztatni; úgy véltem, a fennmaradt szöveghez való hűséggel tartozom Barátom emlékének. Így, bár birtokomban vannak a NÉKOSZ-Dokumentumgyűjteményt Kardos László irányításával feldolgozó tudományos munkák — köztük a legfontosabb az 1978-ban, majd 1980-ban változatlan szöveggel kiadott kétkötetes gyűjtemény, *A fényes szelek nemzedéke. Népi kollégiumok 1939—1949. és A népi kollégiumi mozgalom irodalmának válogatott bibliográfiája, 1939—1975.* Bp. 1976. — ezek eredményére csak módjával támaszkodtam.

Nem így a jelen hibajegyzék összeállításánál. Az augusztusi számban megjelent közlemény hibái:

1. Az 51. l. 13. sorában az 1943. évi koszorúzáson a Györffy István Kollégium koszorúja nemzeti színű szalagján, a külön lobogó piros részen a következő felirat szerepelt: „A Györffy István Kollégium ifjúsága a szabadság hőseinek”.

2. Ugyanezen a lapon a bekezdés vége felé az olvasható, hogy a koszorúzásról hír jelent meg a Nép-szavában és a Kis Újságban. Ez tévedés; az interjú készítésekor még nem állt rendelkezésünkre a sajtó-bibliográfia. A híradás a *Független Magyarország* 1943. március 16-i számában jelent meg a következő címmel: „Március 15-e 1943-ban”.

3. 53. l. Alulról a 17. sorban Kiss Ferenc neve helyesen: *Szücs* Ferenc. Csak így értelmes a két sorral lejjebb szereplő *Szücs* Ferenc tiltakozása Antal István ellen.

4. 54. l. A 10. sorban arról van szó, hogy Nagy Lajost, a kollégium gazdasági titkárát behívták katonának. Ez tévedés. Annál is inkább, mert a következő, 55. lapon (alulról a 16. sorban) arról beszél a visszaemlékező, hogy Nagy Lajos vállalta 1944. március 19-e után a levelezés bonyolítását. A Kardos László által szerkesztett NÉKOSZ-kötetekben szerepelnek is a levelek.

5. 54. l. 1944. március 15-ét a Györffy-kollégisták valóban fontos ünnepnek tartották és valóban írtak is róla a sajtóban. De nem minden cikk jelent meg magán az ünnepnapon. A helyes sorrend a következő: Gyenes Antal: Március tizenötödike. *Szabad Szó*, 1944. márc. 12. — Fekete Gyula: A márciusi ifjúság. *Független Magyarország*, 1944. márc. 13. — *Szücs* Ferenc: 1848—1944. *Kis Újság*, 1944. márc. 15.

6. 56. l. Alulról a 4. sor: A Magyar Diákok Szabadságfrontjához a következő hét szervezet csatlakozott és írta alá a kiáltványát is: 1. Nemzeti Ellenállás Diákmozgalma. 2. Szabad Élet Diákmozgalom. 3. Demokrata Diákfront. 4. Parasztfőiskolások Közössége. 5. Technikusok Demokrata Frontja. 6. Demokrata Ifjúság. 7. Protestáns és Katolikus Egyházak Demokrata Ifjúsága.

7. 57. l. Felülről a 27. sorban olvasható egy névsor azokról a Györffy-kollégistákról, akik Mester Miklóst 1944. október 14-én a VKM-ben felkeresték. Hegedűs András nem lehetett közöttük, mert őt 1944. szeptemberében letartóztatták.

8. 57. l. Négy sorral lejjebb az olvasható, hogy Mester Miklóst a német bevonulás után letartóztatták. Bokor Péternek adott interjúja szerint (Valóság, 1981/10. sz.) Klastrompusztán, majd a Bethesda szanatóriumban bujkált a letartóztatás elől.

* (Kardos László a fennmaradt gépiraton kisebb javításokat végzett, feltehetőleg a NÉKOSZ-kötetek megjelenése előtt; a tárgyi tévedéseket azonban nem küszöbölte ki.)

A szeptemberben megjelent második rész hibái:

1. 42. l. Felülről a 10. sorban ismét Kiss Ferenc szerepel *Szűcs* Ferenc helyett.
2. 43. l. A visszaemlékező arról beszél, hogy 1945-ben száz új tagot vesznek vel a Györffy-kollégiumba. A helyes szóhasználat: százra növelik a kollégium tagságát. Ugyanez vonatkozik a 44. lapon felülről a 28. sorra is.
3. 45. l. Felülről a 22. sorban szó került Pataki Ferenc és Hardy Gyula felvételének az említésére. Pataki és Hardy valójában 1946-ban lettek Györffy-kollégisták.
4. 48. l. Felülről a 21. sorban arról van szó, hogy az Apponyi téri nagyteremben ötszáz—ezer ember is elfér. A helyes szóhasználat: többszáz ember is elfér...
5. 50. l. Felülről a 21. sorban Móra Elemér neve szerepel. Elhallásról lehet szó; a neves jogászprofesszor ugyanis *Moór Gyula* volt.

TASI JÓZSEF

KOTSIS NAGY MARGIT RAJZA